REGISTERING AV SAMISKE KULTURMINNER

GNR 219 VESTERLI ØVRE OG GNR 218 VESTERLI NEDRE

I BODØ KOMMUNE

Rydningsrøys og åkermark ved Band-Kjersti-moen, lengst sør i Vesterli. Gammetufta ligger på bakkekanten lengst bak og til venstre i bildet. Foto: A. Brekke

Om prosjektet

Formålet med prosjektet er å kartlegge samiske kulturminner i Vesterli, Misværmarka i Bodø kommune.

Prosjektet er gjennomført av NORDFAR AS med økonomisk støtte fra Sametinget.

Kulturhistorisk oversikt

Den samiske bosettingen er kjent fra tidlig på 1700-tallet. Den første etniske nordmannen flyttet til Kjoltan, del av Vesterli Nedre, i 1781[1]. Dette er første ikke-same som bosatte seg i Øverdalen/Øvermarka, sør for Vestvatn og Brekke. Så seint som på 1830-tallet styrket den samiske bosettingen seg i Vesterli. Flere av de samiske slektene har lang historisk kontinuitet som bosatte i Vesterli. Bosettingen var fordelt på fra sør mot nord Kjukkelvasslia, Ånlæger, Kjoltan og Finnvalia. Bare Kjoltan utviklet seg til et klyngetun, typisk for fiskerbondesamfunnet.

Vesterli var et blandet samfunn med typiske markasamisk tilpasning og fiskerbondetilpasning. I eldre tid også reinnomader. En familie hadde tilknytning til reindrift helt til andre halvdel av 1900-tallet.

[1] Skjerstad bygdebok, 2020.

Kunnskapsgrunnlag

Vi har valgt å ta utgangspunkt i tradisjonsmateriale om samisk bosetting og bruk av området.

Vi har gjennomført samtaler med dagens eiere og tradisjonsbærere.

Skriftlige kilder er gjennomgått. Her foreligger det nå et rikt materiale i form av Slektsbok for Skjerstad og Fauske, 1978, Bygdebok for Skjerstad og Fauske og viktigst den nyere gårds- og slektshistorien gjennom Skjerstad bygdebok, 2020. Også artikler i Årbok for Skjerstad (1990-) og fotoarkiv for Skjerstad inneholder opplysninger.

I tillegg er gjennomgått notat og kart etter samtaler med Hjalmar Vesterli, Erling Sandberg og Johan Vesterli (Arnstein Brekke, 1993, upublisert). Dessuten transkribert intervju med Anna Bjørkmo fra 1994 (A. Brekke, upublisert).

Metode

Vårt fokus har vært å gjennomgå og utvide tradisjonsmaterialet, sammenholdt med skriftlige kilder, og undersøke kulturminnene i felt.

Der vi fra tradisjonen har personnavn knyttet til boplasser har vi gjennom en gjennomgang av skriftlige kilder forsøkt å tidfeste disse boplassene. Dette er selvsagt en metode med klare begrensninger men likevel verdifullt.

Innholdet i rapporten

Registreringsskjema for Askeladden.

Bilder, registrert med identitet som registreringsskjemaene for de enkelte kulturminnene. Det var beklageligvis noen dårlige bilder og de er derfor ikke tatt med her. Om ønskelig kan vi oppdatere kommende sommersesong.

Funn - registeringer

Kulturminnene som er kartlagt her er knyttet til tidlig fast bosetting og antatt nomadisk bruk, fordelt fra 1700-tallet og fram til tidlig 1900-tall. Det er fordelt på 21 enkeltminner, alle arkeologiske. Vi har i arbeidet også registrert og fått informasjon om stedsnavn knyttet til samisk bruk. Dette er ikke gjengitt her men følges opp i eget prosjekt seinere.

For oversikt over kulturminner omtalt i rapporten se nedenfor.

Deltakere i prosjektet:

Arnstein Brekke, prosjektleder og registrator.

Irene Vesterli, registreringer i felt, kartlegging.

Informanter:

Reidar Bjørkmo, Bjørkmo, 8100 Misvær

Per-Harald Slåttkjær, Grønnlihågveien 100, 8100 Misvær

Sven-Rune Åsen, Gammelveien 259, 8252 Rognan

Finn Robert Åsen, Gammelveien 259, 8250 Rognan

Sten-Jerry Stormo, Vesterliveien 68, 8100 Misvær

Sven-Åke Hagen, Grønnlihågveien 51, 8100 Misvær

Irene Vesterli, Ripnesveien 17, 8056 Saltstraumen

Kai Vesterli, Huddinge, Sverige.

Ronald Vesterli, Bodø.

Torstein Vesterli, 8100 Misvær

Involvering av lokalsamfunn og eiere

Alle grunneiere som er berørt er muntlig orientert om prosjektet og om foreløpig resultat.

Videre oppfølging

Det er fortsatt mange kulturminner som ikke er undersøkt. Eksempelvis gjelder det ferdselsveiene som ikke er tilstrekkelig kartlagt og derfor ikke registrert i dette prosjektet. Noen av områdene i høgfjellet er ikke befart. Her er det også begrenset med tradisjonskunnskap. Utstrekningen av enkelte kulturminner, som eksempelvis eldre åkermark og slåttemarker, er ikke prioritert og bør gjennomføres.

Det er behov for arkeologfaglig kompetanse til en nærmere vurdering av noen av kulturminnene.

5. februar 2026 NORDFAR AS v/ Arnstein Brekke

Omtale av de enkelte kulturminnene

Hovedomtalen er gitt i hvert registreringsskjema. Her gis en kort oversikt med bilder. Kulturminnene er registrert med eiendoms-ID med undernummer der det er flere bilder og eller kulturminner, korresponderende med registreringsskjemaene.

218_2_1_Rengarmyra sett fra vest

Nordvest for det gamle gårdssentrumet Kjoltan ligger Rengarmyra og Rengarhågen. I følge infomant Reingardsmyra, Reingardshågen. Ikke funnet fysiske spor. Knyttet til siste reineier i slekta bosatt på Kjoltan, Ole Olson – «Ola-Frennjer», Ola Frende.

218_4 Tommerslæger

Gammetuft – læger - oppkalt etter «Tommers». Thomas Povelsen og Kirsti Onsdatter, «Lapper Gilleschaal» g. 1733 er mulige kandidater ut fra skriftlige kilder. Antatt 1700-tallet. Mulig deres datter Gunnel f. 1740 er opphavet til navnet Gunnelsteinen, se denne. «Brønn» i elva, Ånlægerelva, like sør for tufta.

218_4_1 Tommerslæger sett fra nord

218_4_2_Tommerslæger_Sett mot nord

Skril-Pe-gammen

Gammetuft navngitt etter Skril-Pe, også nevnt Skrilgammen. I høgfjellet ovenfor gårdene, tidligere åpent terreng nå har skogen tatt over. Antatt 1700-tallet.

218_4_3_Skril-Pe-gammen sett fra sør mot nord

Vasshøv

Vasshøv eller Westermanntomta er stedet der samiske familier brukte samme gamme nært i tid, den første nomadefamilien Glunt-Lars og Pæn-Karen, seinere Ljøsenhammaren, brukte den bare 1 år, så kom de siste nomadene, Peter Carlsen Fjellmann og Britta-Stina Mortensdatter, også bare ett år (seinere Ljøsenhammaren), deretter familien Westermann, fra om la 1882-84. Rammet av tuberkulose døde 9 av 11 familiemedlemmer og gammen ble brent i 1898. Fjøsgammetuft er bevart. Slåttemarka ble høstet fram til mekaniseringen men er sannsynlig ikke rørt siden 1898. I 1966 kom gammetufta (boligen) under den nybygde FV 813, antas tapt. Stedet har sterk symbolverdi grunnet disse 3 familiene og den dramatiske historien.

218_7_1_Vasshøv_Tuft etter fjøsgamme sett fra nordøst

218_7_2_Vasshøv sett fra øst nordøst

218_7_3_Vasshøv_innmark sett fra sørvest

218_7_4_Oversiktskart Vasshøv

Band-Kjersti-moen

Etter tradisjonen levde Band-Kjersti her, helt mot sør i dalen, ukjent når men antatt 1800-tallet. Solgte breiband, derav navnet. Forholdsvis stor åkermark, i tradisjonen kalt potetåker. Registrert gammetuft, åkermark med rydningsrøys og åkerrein. Dessuten registret to tjæremiler. Området bør undersøkes mer.

219_1_2_Bandkjerstimoen_Åkermark og rydningsrøys sett fra sørøst

219_1_4_Bandkjerstimoen_Tjæremile I sett fra nordvest

219_1_5_Bandkjerstimoen_Tjæremile I sett fra sørøst

219_1_6_Bandkjerstimoen_Tjæremile II sett fra nordøst

Kjukkelvasslia - «Ol-Johnsoplassen»

Boplass etter Ole Johnsen og Anne Eskjelsdatter, bodde her fra 1838. Samme slekt eier fortsatt 219_2 Nygård og 219_4 Åsen. Mulig gammetuft, fjøsgammetuft og forhøyning i nedre kant av tunet med ukjent funksjon.

219_2_1_Kjukkelvasslia_Fjøsgammetuft sett fra sør

Etter tradisjonen i familien er dette tuft etter fjøsgammen.

219_2_2_Kjukkelvasslia_Forhøyning sør om fjøsgammetuft sett fra vest.

219_2_3_Kjukkelvasslia_Fjøsgammetuft til venstre og forhøyning til høyre

219_8_Kjukkelvasslia_Gammetuft foran hytta sett fra nordøst

Hyttetomta er skilt ut fra 219/2. Sørlige deler av muren under hytta er fra bolighuset som en gang erstattet boliggammen.

Nygård – fortsettelsen av bosettingen fra Kjukkelvasslia

Her bor etterslekta etter Ole Johnsen og Anne Eskjelsdatter. Bebyggelse er nyere men det er registrert to kulturminner, ei tjæremile og en kjøleplass for melk knyttet til Nygård. En annen tjæremile er omtalt i tradisjonen men ble ikke funnet under befaringen. Samme slekt har minst en tjæremile i tillegg til disse to, lenger sør, mot Tverrbrenna.

219_2_Nygård_Tjæremile sett fra sør

219_2_1_Nygård_Kjøleplass for melk

Åsen 219_4

Utskilt fra Nygård.

Her ligger Gunnelsteinen, som er et sted for skrømt, og en viss tradisjon for at det ha vært en boplass. Skrømt opptrer ofte på eldre, forlatte boplasser.

Muligens var Gunnel datter av Thomas Povelsen og Kjersti Onsdatter, se om «Tommerslæger». De fikk nemlig datteren Gunnel i 1740.

I nyere tid ble et gammelt hus fra Nygård og Kjukkelvasslia satt opp her da Sverre Johansen seinere Åsen tok bureising her. De bodde mange år i dette gamle huset som sto ved Gunnelsteinen.

219_4_1_Gunnelsteinen_Sett fra sørøst

219_4_2_Gunnelsteinen_Sett fra øst

219_4_4_Gunnelsteinen med omgivelser sett fra sørøst

219_4_3_Gunnelsteinen bilde - med gammelhuset på Åsen. Tatt fra sørøst.

Bilder:

Arnstein Brekke

Irene Vesterli

Skjerstad fotosamling

Nordlandsmuseet